

УДК 373.013.016

Інеса РОЖЕНКО, викладач кафедри іноземної мови з латинською мовою та медичною термінологією Української медичної стоматологічної академії

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Inesa ROZHENKO, lecture, Department of foreign languages with Latin and medical terminology Ukrainian Medical Stomatological Academy

ORGANIZATION OF THE TEACHING OF HIGHER EDUCATION ON COMPETENT

PROCESSTUDENTS APPROACHES

У статті розкрито особливості організації процесу навчання студентів ВНЗ на засадах компетентісного підходу. Описано структурні компоненти навчання, мету, зміст і значення. Охарактеризовано його структуру на засадах компетентісного підходу та компоненти: цільовий, стимулювально-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольний-корекційний, оцінювально-результативний. Доведено, що визначені компоненти процесу навчання, які забезпечують реалізацію компетентісного підходу, взаємопов'язані між собою та функціонують у межах цілісного освітнього процесу. Обґрунтовано науково структурно-функціональну модель компетентісно орієнтованого навчання студентів вишу.

Ключові слова: навчання, процес навчання, компоненти процесу навчання, компетентісний підхід, засади компетентісного навчання.

Summary. The article deals with the peculiarities of organization of the teaching process of higher educational institutions based on a competent approach. The structural components of this process, its purpose, content and significance in the educational process are described. The structure of the learning process based on the competency approach and its components is described: target, stimulating and motivational, content, operational-activity, control-correction, evaluation-productive. It is proved that certain components of the learning process, ensuring the implementation of the competence approach, are interrelated and function within the framework of a holistic educational process. The scientific structural and functional model of competence-oriented student's education is substantiated.

Key words: training, learning process, components of the learning process, competency approach, principles of competence training.

Meta. проаналізувати компетентісний підхід та його основні категорії; розглянути складові реалізації компетентісного підходу під час організації процесу навчання студентів ВНЗ.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах оновлення суспільно-економічного життя актуальною в системі вищої освіти постає проблема ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців, котрі зможуть легко пристосуватися до змінних умов сьогодення та бути конкурентоспроможними на ринку праці. Наразі нинішнє суспільство потребує висококваліфікованих і компетентних спеціалістів. Саме тому не менш важливим є питання якісної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ, здатних володіти фундаментальними знаннями, уміннями та навичками, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, ефективної роботи на рівні світових стандартів і творчо підходити до вирішення неординарних питань.

Підвищення якісної підготовки майбутніх фахівців убачаємо через запровадження інноваційних підходів до навчання, зокрема компетентісного підходу в навчальному процесі. Останній забезпечить формування у студентів не лише фахових, а й загальних життєвих компетентностей.

Постає необхідність в організації такого процесу навчання, який уможливить формування у свідомості молоді цілісних фахових знань як соціальну та педагогічну категорію, розвиток фахових компетентностей і утвердження відповідної стратегії життя. Саме тому гостроти й ак-

туальності набуває питання організації процесу навчання студентів вишу на засадах компетентісного підходу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі організації процесу навчання присвячено чимало праць українських (Вол. Бондар, М. Бурда, Л. Величко, О. Ляшенко, Т. Міер, О. Савченко, О. Топузов) і зарубіжних (І. Лїн, І. Лернер, М. Скаткін, А. Хуторської) учених. Питання компетентісно орієнтованого навчання досліджували та досліджують Н. Бібік, О. Локшина, С. Максимюк, І. Підласий, О. Пометун, С. Трубачева.

Опираючись на праці Вол. Бондара, О. Ляшенка, О. Савченко, О. Топузова, А. Хуторського, процес навчання розглядаємо як систему, у структурі якої функціонують зв'язки і залежності між компонентами, здатну еволюціонувати та змінюватися відповідно до заданих суспільством цілей змісту освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес навчання студентів ВНЗ є цілісним, тобто таким, що має відповідну структуру, внутрішні та зовнішні закономірні зв'язки та залежності.

Проте можна виділити деякі істотні риси такого підходу. Компетентісний підхід - це сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу та оцінки освітніх результатів. До числа таких принципів належать наступні положення:

- сенс освіти полягає в розвитку здатності самостійно вирішувати проблеми в різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є і власний досвід студентів;
- зміст освіти являє собою дидактично адаптований соціальний досвід вирішення пізнавальних, світоглядних, моральних, політичних та інших проблем;

- сенс організації освітнього процесу полягає у створенні умов для формування у студентів досвіду самостійного розв'язання пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та інших проблем, що становлять зміст освіти;

- оцінка освітніх результатів ґрунтується на аналізі рівнів освіченості, досягнутих студентами на певному етапі навчання.

Структура процесу навчання на засадах компетентнісного підходу включає:

- цільовий компонент, що відображає мету освітнього процесу;

- стимулювально-мотиваційний компонент, що обумовлений змістовим компонентом і передбачає мотивацію навчально-пізнавальної діяльності студентів до навчання та вивчення відповідних навчальних дисциплін;

- змістовий компонент, що розкриває змістове наповнення навчальних дисциплін, які вивчаються;

- операційно-діяльнісний компонент, який, будучи похідним від змістового компонента, визначає організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів і процесуальну складову освітнього процесу;

- контрольно-корекційний компонент, що відображає контроль викладачем процесу навчання і корекцію фахових компетентностей студентів, їх самоконтроль;

- оцінювально-результативний компонент, що розкриває ефективність компетентнісно орієнтованого навчання на основі оцінювання результатів засвоєння студентами системи фахових знань в аспекті їх цілісності, набуття ними фахових компетентностей, сформованості відповід-

ної культури.

Зміст компонентів процесу навчання на засадах компетентнісного підходу представлено в *таблиці*.

Розглянемо кожен із компонентів процесу навчання студентів вишу на засадах компетентнісного підходу.

Цільовий компонент процесу навчання відбиває мету і завдання навчальних дисциплін. На засадах компетентнісного підходу він передбачає формування у студентів цілісних фахових знань з навчальних дисциплін і фахових компетентностей.

Стимулювально-мотиваційний компонент процесу навчання студентів на засадах компетентнісного підходу передбачає здійснення викладачем комплексу заходів, спрямованих на стимулювання в студентів інтересу, мотивації до навчання.

Погоджуємося з В. Лозовою, що успіх навчання залежить не лише від змісту знань, методів, організації навчальної діяльності, оцінювання навчальних досягнень студентів тощо, а й від сформованості в них ставлення до навчання, процесу засвоєння знань, від мотивації навчання [8, 16].

Потверджуємо думку Н. Лавриченко, що "Позитивна мотивація до навчання та особистісного поступу, яку створює й підтримує насамперед учитель, є наріжною умовою конструктивної соціалізації школярів. Відсутність або ж хибність такої мотивації призводять до загрози суспільної ізоляції та виникнення девіацій соціальної поведінки молоді" [7, 250].

Більшість дослідників (В. Лозова, А.

Орлов, Ю. Шаров, Г. Щукіна) вважають, що навчально-пізнавальна діяльність студентів завжди є полімотивованою, а для стимулювання її в студентів необхідно, щоб мета і зміст навчання не тільки були внутрішньо прийнятні ними, але й набули для них особистісного стимулу, викликали позитивні переживання, намагання і прагнення ефективних дій.

Серед мотивів, які стимулюють навчально-пізнавальну діяльність, В. Лозова [8] виокремлює зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх мотивів належать прагнення студентів набути нові знання, навички, уміння, знайти нових друзів і посісти своє місце в колективі. Прикладами таких є усвідомлення та сприйняття навчально-пізнавальних дій, ролі знань, навичок і вмінь у житті, конкретній навчальній діяльності; намагання одержати певні заохочення за успіхи в навчанні. При цьому можуть бути і негативні зовнішні мотиви - примусове навчання, намагання залишатись лідером або здобути престиж, прагнення центру уваги. Саме тому викладач має навчитися розпізнавати істинні мотиви навчально-пізнавальних дій студентів, що сприяють цілеспрямованій та змістовній роботі з кожним із них, і приховані корисливі мотиви.

Внутрішні мотиви поділяємо на:

- пізнавальні стимули, що закладені у власне навчально-пізнавальній діяльності і є проявами інтересів, волі, емоцій, вражень, енергії тощо. Ці стимули демонструють рівень бажання студентів навчатися (намагання пізнати щось нове, корисне й необхідне, оволодіти навичками та вміннями, зрозуміти сутність явищ, про-

Таблиця

Компоненти процесу навчання на засадах компетентнісного підходу

Компоненти процесу навчання	Зміст компонентів процесу навчання на засадах компетентнісного підходу
Цільовий	Формування у студентів цілісних фахових знань і фахових та загальних компетентностей, відповідної культури
Стимулювально-мотиваційний	Формування у студентів мотивації до навчання та позитивне ставлення до навчально-пізнавальної діяльності за допомогою спеціальних методів і форм організації навчання, сприятливої атмосфери, сформованих мотивів і справедливого оцінювання знань
Змістовий	Система фахових знань, умінь і навичок, передбачених навчальними та робочими навчальними програмами з відповідних навчальних дисциплін
Операційно-діяльнісний	Система методів, прийомів і форм організації навчання, які сприяють компетентнісно орієнтованому навчанню студентів; навчально-методична література
Контрольно-корекційний	Контроль викладачем за освітнім процесом, у якому впроваджено компетентнісний підхід до навчання, розв'язання поставлених цілей та завдань навчання, правильністю виконання навчальних завдань студентами, виявлення утруднень, недоліків у діяльності викладача та студентів, усунення їх. Контроль здійснюється за допомогою проведення тестувань, усних опитувань, модульних контрольних робіт
Оцінювально-результативний	Розроблення критеріїв, показників і рівнів сформованості у студентів відповідних фахових компетентностей

цесів та навчитися їх пояснювати, впевнитися в дії законів та закономірностей тощо) і пізнавати (намагання критично мислити, виявляти розумову активність, обмірковувати певні проблеми та обґрунтовувати свою думку тощо);

- потреби, що є об'єктивною необхідністю кожного студента в певних умовах і забезпечують його життя і розвиток. Це життєві потреби людини, які розглядаються як продукт її громадсько-історичного розвитку та закладаються у шкільні та студентські роки;

- мотиви досягнення, в основі яких лежить прагнення до успіху й уникнення невдач. Ними можуть бути соціальні, мотиви самовизначення, удосконалення; намагання отримати заохочення, високі оцінки, прагнення бути найкращим серед товаришів; негативні мотиви (намагання уникнути неприємних взаємин із педагогами, товаришами).

Вважаємо, що викладач повинен прагнути формувати у студентів пізнавальні стимули (мотиви) щодо набуття ними системи глибоких, міцних та цілісних знань, навичок і вмінь, а не мотивації до отримання високих оцінок.

Пізнавальна мотивація підвищує активність молоді, сприяє перебудові психічних процесів і відповідно має вплив на їх розвиток.

Змістовий компонент визначається змістом навчальних дисциплін, який передбачено в навчальних і робочих навчальних програмах до них.

Слушним є твердження М. Міндера про те, що освіта має надати студенту знання, уміння і навички діяльності, життєвий досвід з опертям на загальнолюдські цінності [11, 13].

Для вдосконалення змісту освіти слід керуватися критерієм цілісності, що дає змогу достатньо повно відобразити у змісті освіти вимоги суспільства щодо розвитку особистості, свідомого формування життєвих компетентностей; вказує на необхідність його послідовного розкриття з урахуванням закономірностей і принципів ефективного функціонування процесу навчання за умови, якщо візьмемо як основоположний критерій цілісність, оскільки цілісність притаманна лише системі [2, 78].

Застосування компетентнісного підходу до навчання уможливило здійснення інтеграції знань на основі наскрізної понятійно-категоріальної інтеграції за допомогою основних понять і наскрізних змістових ліній тощо.

Операційно-діяльнісний компонент передбачає організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів з опанування змісту навчальних дисциплін. Це про-

цесуальна складова процесу навчання, яка забезпечує реалізацію компетентнісного підходу за допомогою відповідних методів та форм організації, методики та системи навчально-методичної літератури.

Контрольно-корекційний компонент забезпечує контроль викладача за процесом навчання, корекцію ним змісту навчальних дисциплін. Під час навчання студентів викладач отримує інформацію про ступінь засвоєння ними навчального матеріалу, виявляє труднощі та недоліки, усуває їх. При цьому він керується методами контролю та самоконтролю. Контроль здійснюється за допомогою усного та письмового опитування студентів, анкетування, проведення модульних контрольних робіт тощо.

Не менш важливим є самоконтроль студентами своїх знань, умінь, навичок, сутність якого, за визначенням С. Гончаренка, полягає в усвідомленій регуляції людиною своєї поведінки та діяльності для забезпечення відповідності результатів поставленим цілям, вимогам, нормам, правилам тощо [5, 296]. Використовуючи самоконтроль у своїй діяльності, викладач запобігає помилковим діям, а також має змогу виправити в них певні неточності. Самоконтроль формує у викладача самооцінку як вияв оцінного ставлення до самого себе, своєї праці.

Оцінювально-результативний компонент як завершальний у процесі навчання передбачає оцінку засвоєння студентами знань, умінь і навичок, а надалі і відповідних компетентностей на засадах компетентнісного підходу. Цей компонент базується на системі критеріїв, рівнів і показників, за допомогою яких викладач оцінює результативність компетентнісно орієнтованого навчання.

"Ключове питання – що саме має бути об'єктом вимірювання і через яку систему вимірників визначатися в кожній освітній галузі. Адже результатом засвоєння є знання, способи діяльності, творчі вміння, навички, світоглядні цінності, і кожен предмет має свої особливості і є специфічною часткою в загальноосвітній підготовці [10, 17]", – пише О. Савченко.

Не менш ґрунтовним є твердження Б. Гершунського про те, що результат освіти повинен оцінюватися не тільки за очевидними (точніше, підвладними прямому контролю та оцінці) параметрами ефективності педагогічної діяльності, на рівні ментальних пріоритетів та вподобань конкретного суспільства, але й з урахуванням динаміки загальнолюдських цінностей та ідеалів, критеріїв матеріально-духовного прогресу людини й суспільства, що змінюються [3, 62]. Оцінювання вик-

ладачем результатів навчання студентів має бути об'єктивним.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, процес навчання студентів вишу на засадах компетентнісного підходу є системою, яка характеризується взаємозв'язком компонентів, що забезпечують єдність мети, завдань, змісту, форм і методів навчання. Зв'язки між компонентами процесу навчання системотвірні. Цілі процесу навчання виконують роль основного системотвірного компонента цілісного процесу навчання, спрямованого на реалізацію компетентнісного підходу.

Перехід до компетентнісного підходу в розробці державних освітніх стандартів вищої професійної освіти є своєчасним і необхідним, так як інтегральна оцінка якості підготовки випускника може бути найбільш повно отримана тільки при визначенні його компетентності в обраній галузі професійної діяльності:

- компетентність бакалавра повинна сягати на обрану галузь гуманітарних знань, магістра - на широку ділянку професійної діяльності і керівництво професійними та міждисциплінарними колективами;

- компетентність бакалавра і магістра має перевірятися на базі тих компетенцій, які включені у їх кваліфікаційні характеристики, так як компетентність (професіоналізм) фахівця визначається досвідом успішної діяльності, що практично відсутній у випускника;

- використання компетентнісного підходу в розробці державних освітніх стандартів вищої професійної освіти вимагає зміни поглядів на структуру, форму і зміст оцінних і діагностичних засобів для підсумкової державної атестації випускників за напрямками підготовки, а також на організацію управління якістю підготовки фахівців.

Слушним вважаємо твердження Н. Бібік про те, що на часі переосмислення і переструктурування компонентів процесу навчання, зокрема змістового та результативного, на основі компетентнісного підходу, що розвиває рефлексійно-оцінну діяльність учнів і дає змогу здійснювати моніторинг якості засвоєння ними знань за рівнями навчальних досягнень [1, 76].

Процес компетентнісно орієнтованого навчання студентів характеризується взаємодією таких його компонентів:

- а) змісту навчання, тобто змісту навчальних дисциплін;
- б) викладання, тобто діяльності викладача, що полягає у формуванні у студентів мотивів навчання, в організації їх

діяльності, в управлінні і керівництві їх самостійною роботою, спрямованою на вивчення та застосування знань і вмінь;

в) учіння, тобто діяльності студента, результатом якої є не лише знання, уміння і навички, компетентності, а й способи самостійної діяльності.

Ми погоджуємося з Н. Головановою, що процес навчання представляє, перш за все, взаємодію двох процесів: учіння (діяльність того, хто навчається) і викладання (діяльність того, хто навчає) [4, 166].

Учіння – необхідний компонент будь-якої діяльності; його результатом є не лише знання, уміння і навички з предмета, а й способи діяльності індивіда; здатність не тільки до активної взаємодії з викладачем у процесі викладання, а й готовність до самонавчання, самопізнання [9, 270].

Слушну дефініцію поняття "учіння" подає І. Зязюн у контексті гуманістичної стратегії теорії і практики навчального процесу: "Учіння розуміється як знання, сприймається як переконання, втілюється як дія" [6, 10].

Під викладанням розуміється діяльність викладача з передачі студентам знань, умінь і навичок, способів діяльності, життєвого досвіду [6, 27].

Отже, організацію навчання студентів ВНЗ на засадах компетентнісного підходу бачимо як цілісний процес, тобто таким, що має відповідну структуру, внутрішні та зовнішні закономірні зв'язки та залеж-

ності. Компонентами цього процесу є: цільовий, стимуловально-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контроль-корекційний і оцінювально-результативний, які взаємопов'язані та залежні між собою. Перспективи подальшого дослідження можуть бути пов'язані з вивченням особливостей організації освітнього процесу, порівнянням вітчизняних і зарубіжних технологій навчання, розробками новітніх форм і методів навчання.

REFERENCES

1. Bibik N. M. Competence in teaching [Text] / Nadezhda Mikhailovna Bibik // Encyclopedia of Education / Acad. ped. Sciences of Ukraine; Goal. Ed. V.G. Kremen. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – P. 98–110.
2. Vaskivska G.O. Didactic principles of forming a system of knowledge about a person in high school students: diss. ... Dr. Ped. Sciences: 13.00.09 – theory of learning [Text] / Galina Aleksandrovna Vaskivska; Kyiv, 2014. – 472 pp.
3. Gershunsky B.S. Philosophy of Education for the 21st Century (in Search of Practical-Oriented Educational Concepts) [monograph.]: [Text] / Boris Semenovich Gershunsky. – M.: Perfection, 1998. – 480 p.
4. Golovanova N.F. General Pedagogy: Textbook for universities [Text] / Nadezhda Fedorovna Golovanova. – St. Petersburg. : Rech, 2005. – 317 p.
5. Goncharenko S. U. Ukrainian

Pedagogical Encyclopedic Dictionary [Text] / Semen Ustymovich Goncharenko. – 2nd type, additional. and wit. – Rivne: Volyn Oberegy, 2011. – 552 p.

6. Zyazyun I. A. Humanistic strategy of the theory and practice of the educational process [Text] / Ivan Andreevich Zyazyun // Continuous vocational education: problems, searches, perspectives. – K.: Ped. Dumka, 2000. – p. 9–14.

7. Lavrichenko N. M. Pedagogics of socialization: European apricots [monograph.]: [Text] / Natalia Nikolayevna Lavritschenko. – K.: VIRA INSYT, 2000. – 444 p.

8. Lozova V.I. Cognitive activity of schoolchildren (special course on didactics): teacher. manual for ped. Institute [Text] / Valentina Ivanovna Lozova. – X.: Basis, 1990. – 89 p.

9. Rybalko L. Education of natural subjects on the principles of ecological and evolutionary approach in general educational institutions: theory and practice: monograph [Text] / Lina Rybalko. – Poltava: FOP Miron I. A., 2014. – 400 p.

10. Savchenko O. Ya. Didactics of elementary education: a textbook [Text] / Alexander Yakovlevna Savchenko. – K.: Diploma, 2012. – 450 p. 5.

11. Minder M. Champs d'action pedagogique. Une encyclopedie des domaines de l'education / M. Minder. – Paris, 1997. – 287 p.

Стаття надійшла